

Posudek rigorózní práce

Pedagogická fakulta UK Praha – katedra germanistiky

Téma rigorózní práce: Argumentace a debatování jako prostředek rozvoje komunikativní kompetence

Autor: Mgr. Ondřej Špaček

Akademický rok: 2020/21

Předložená rigorózní práce Mgr. Ondřeje Špačka si klade za cíl na dvou projektech blíže **představit argumentaci a debatování** jako vhodný prostředek rozvoje komunikativní kompetence žáků. Autor prezentuje učební strategie a **výukové metody** související s přípravou žáků na úspěšnou realizaci projektů a demonstruje na funkčním a **efektivním systému úloh** a cvičení **možnosti rozvíjení** potřebných **kompetencí** včetně ukázky struktury vyučovacích hodin. Návrhy, které autor rigorózní práce nabízí, by bylo možné doporučit k **širšímu využití** středním školám, kde je němčina vyučována jako 1. cizí jazyk, popř. gymnáziím plnících program DSD II a dvojjazyčným gymnáziím.

Za významný příspěvek k rozvoji ústní i písemné komunikace považuje autor **argumentační metodu a metodu debaty**. Vedle rozvoje komunikativní kompetence v širším slova smyslu (viz Choděra s. 53) * prohlubují oba projekty „*Jugend debattiert international*“ (dále jen JDI) a „*Deutsches Sprachdiplom*“ (dále jen DSD) další kompetence dané kurikulárními dokumenty a strategickými materiály RE. Srovnáním požadavků na zvládnutí produktivních řečových dovedností Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (dále jen GERR) s požadavky DSD a JDI by bylo možné zjistit, v čem a do jaké míry převyšují úroveň B1 a zda dosažení dovednosti argumentovat a debatovat je dílčím cílem výuky dané GERR. Autor analyzoval učebnicové soubory „AusBlick“ a „Aspekte“ a došel k závěru, že: *klasické učebnice němčiny jako cizího jazyka jsou pro rozvoj argumentačních schopností nedostačující...* (s.111). Autoři současných učebnic vychází z požadavků GERR, tj. lze logicky odvodit, že pokud GERR ve svých požadavcích nedostatečně zhrnuje argumentační kompetenci a schopnost rozvíjení debaty, nebude akcentován tento požadavek ani v učebnicích.

Kapitola 2 **teoretické části práce** by autor mohl rozšířit o základní pedagogicko-psychologická východiska a psycholingvistická hlediska důležitá pro rozvoj ústního dialogického a monologického projevu, představit základní vztahy a rozdíly mezi ústní a písemnou formou komunikace, a v neposlední řadě vymezit metodologii výzkumu a příslušnou terminologii (kommunikative Sprachkompetenz, Redemittel, klasická učebnice).

V kapitole 3 **představuje** autor jazykovou zkoušku **DSD II** jako cíl výuky němčiny na gymnáziích. Jazykovou zkoušku DSD II nelze považovat všeobecně za cíl výuky němčiny na gymnáziích, neboť DSD II převyšuje jazykovou úroveň B1 obecně danou Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia (dále jen RVP G). Projektu DSD se zúčastňují pouze některé vybrané školy, resp. jednotlivé třídy, které mohou splnit podmínky dané Centrálou pro školství v zahraničí spolkového správního úřadu (ZfA). V České republice se projektu zúčastňuje celkem 28 škol. Gymnázium Thomase Manna, kde autor práce působí, plní zřejmě RVP pro dvojjazyčná gymnázia (dále jen RVP DG), popř. výuka němčiny probíhá podle RVP G a specifického zaměření Školního vzdělávacího programu na německý jazyk (dále jen ŠVP), kde němčina zaujímá postavení 1. cizího jazyka. Úroveň výuky němčiny může být s DSD II podstatně vyšší (C1 podle GERR). Mgr. Špaček by mohl v rámci odhajoby stručně charakterizovat cílové požadavky v oblasti ústní a písemné komunikace definované ve ŠVP G Thomase Manna a konfrontovat je s požadavky RVP G a RVP DG.

Autor se v souladu se zaměřením práce soustřeďuje na **písemnou a ústní složku DSD**, které **ověřují** mj. **argumentační schopnosti** žáků na dané téma, a to jak v písemné, tak v ústní podobě. Doporučuje využít čtyřfázovou strukturu argumentace: *téze/téma*, *argument/tvrzení*, *zdůvodnění/ vysvětlení*, *příklad/důkaz*. Pro nácvik argumentace je možné rovněž využít dalších modelů, např. třífázového modelu E-U-R: *evokace* (aktivace prekonceptů), *expozice/utřídění nových informací*, *reflexe* (vyjádření vlastních postojů, názorů). Žák v rámci zkoušky DSD prezentuje míru osvojení si nejen kompetence argumentační spolu s kompetencí lingvistickou (adekvátní využití příslušných jazykových prostředků a funkcí jazyka), ale rovněž zvládnutí sociolingvistické kompetence a kompetence pragmatické a strategické.

V kapitole 4 autor rigorózní práce **představuje** soutěž **JDI** rovněž jako nástroj pro rozšíření obsahu výuky němčiny a jako **prostředku** rozvoje **argumentačních a debatních kompetencí** žáků. Jedná se konkrétně o nácvik dialogického i monologického ústního projevu na dané téma. Vedle témat přiměřených věku žáků a spojených s jejich každodenním životem motivujících žáky k debatě (např. studijní poplatky, školní uniformy, zákaz mobilu ve škole) se objevují jazykově i mentálně náročná témata, která korespondují s aktuálním společensko-politickým děním (např. vstup Turecka do EU, porušování lidských práv, amnestie, zákaz extremistických stran, ekologické zátěže). Jakkoli bude příprava žáků na soutěžní „problémová“ témata náročná, nabízí se širší využívání mezioborových znalostí žáků, rešerší z tisku a odborné literatury, získávání informací na webu, tj. dovedností, které žáci v běžném životě využijí. Dle mého názoru by bylo možné zaujmout kritické stanovisko k výběru některých témat, která byla předmětem debaty v uplynulém období. Ne každý rok odpovídaly tematické okruhy soutěže věkovým zvláštnostem žáků a zralosti jejich úsudku a schopnosti k danému tématu nalézt adekvátní argumentaci (např. témata eutanázie, trest smrti). Výběr témat JDI nebyl hodnocen, ani jejich obtížnost nebyla předmětem ověřování.

Mgr. Ondřej Špaček **popisuje průběh JDI**, která obsahuje tři fáze: dvouminutový úvodní monolog, kde dvojice představí dané téma z pozice „pro“ a „proti“, následuje dvanáctiminutová debata, ve které každý představí svoje argumenty (pokud možno s hlubší znalostí tématu), a dialog končí minutovým závěrečným monologem, ve kterém soutěžící shrnou nejdůležitější argumenty a zdůvodní svá stanoviska.

Pro vlastní přípravu žáků na soutěž a obecně pro rozvoj komunikativní kompetence žáků jsou podstatná **hodnotící kritéria**, na která by se měla výuka v hodinách německého jazyka orientovat: věcná znalost problematiky, jazykové vyjádření/formulace, schopnost aktivně se zapojit do rozhovoru a síla argumentace/přesvědčivost.

Z těchto kritérií vycházel autor při **zpracování dotazníků** a později v nadídce **typologie cvičení**. Bližší popis ověřování poskytuje subkapitola 4.2.2, která zároveň přináší výsledky dotazníkového šetření určeného učitelům i žákům a interview se žáky Gymnázia Thomase Manna. Ověřování se zúčastnilo 16 učitelů a 40 žáků. Výsledek ověřování je sumarizován v přehledných tabulkách (s. 118 až 119).

Při zpracování **praktické části práce** se autor opírá o vlastní zkušenosti, které získal při přípravě žáků na projekty JDI a DSD II. Za zmínku stojí připomnutí, že se žáci Gymnázia Thomase Manna v Praze 8 umísťují na předních místech, a to jak v mezinárodní soutěži JDI, tak v celkové úspěšnosti jazykové zkoušky DSD II.

V kapitole 5 autor rigorózní práce **představuje konkrétní metody, strukturu a rozpracování jednotlivých fází argumentace** a debatování spolu s funkcemi jazyka/frázemi, které argumentaci a debatu doprovázejí (zahájení rozhovoru, impuls/vybídka, vyjádření vlastního názoru/mínění, jeho obhájení, přerušování/ukončení diskuze, rekapitulace, shrnutí myšlenky...). Není opomenut ani nácvik vedoucí ke zvýšení vlastního potenciálu žáků a minimalizování zábran (subkapitola 5.1). Tato kapitola je doplněna přílohami č. 3 až č. 10.

S **argumentačními** a debatními **strategiemi**, které Mgr. Ondřej Špaček podrobně popisuje, **souvisí** i příprava tématu - **předmětu argumentace**, debaty/diskuze. Jak už bylo uvedeno výše, JDI propojuje jazykově argumentační schopností žáků („pro“ a „proti/kontra“) se znalostí dané problematiky, tématu, tj. propojuje kognitivní kompetence s argumentační kompetencí, popř. i sociální, mediální a jazykově-strategickou kompetencí (kompenzačním vyjádřením). Kromě toho autor považuje za důležité pro přípravu JDI vytvořit příznivé sociální podmínky/klima ve třídě, žáky vhodně motivovat a aktivizovat prostřednictvím takových úkolů, které **posílí sebevědomí** žáků a **odbourají zábrany** hovořit před publikem.

V rámci nácviku a přípravy na JDI se autorovi osvědčila tzv. „5-Satz-Rede“; prezentuje konkrétní příklady využití této metody v argumentační i závěrečné fázi. Dále se autor věnuje cvičením, která považuje k zahájení debaty, tj. uvedení /představení tématu formou strukturovaného monologického projevu za efektivní. Celkově lze konstatovat, že autorem zvolené **úkoly**, které v kapitole 5 nabízí, **jsou** dostatečně **kreativní**, aby žáky motivovaly k hlubšímu zamyšlení a dostatečně je aktivizovaly (simulační cvičení, hraní rolí, činnostně orientovaná cvičení).

Problematicke **přípravy tématu** se Mgr. Špaček věnuje v subkapitole 5.3. Využívá evokačních úloh/otázek, interaktivních cvičení, sběru informací, dat z internetu, rešerší. Tyto podklady slouží k formulování účinné argumentace „pro“ a „proti“ (viz s. 98 až 103). Lze se domnívat, že nabídka metod, organizace přípravy a formy práce s jazykovým i nejazykovým materiálem by mohla být pro žáky motivující a pro splnění argumentačního cíle dostatečná (do jaké míry úkoly tyto požadavky splňují, by mohlo být předmětem dalšího výzkumu).

V kapitole 6 předkládané práce připravil autor koncept strukturované vyučovací jednotky jako přípravu na JDI.

Závěr: Rigorózní práce je psána německy, obsahuje abstrakt a klíčová slova v angličtině, němčině a češtině a německy a česky formulovaný závěr. Rozsah práce je 116 stran včetně bibliografie. Bylo by možné rozšířit soubor prostudované literatury o didaktickou literaturu zabývající se např. pedagogicko-psychologickými základy rozvoje ústního a písemného projevu žáků a o literaturu k metodologii výzkumu a tím poskytnout i hlubší a širší výchozí odbornou bázi pro zpracování části teoretické. Součástí práce je deset příloh, z toho první dvě se týkají shrnutí výsledků ověřování a osm příloh tvoří ukázky návrhů cvičení a pracovních listů rozvíjející schopnosti žáků argumentovat a debatovat.

Pozitivně lze **hodnotit** zpracování **praktické části** práce. Lze konstatovat, že kapitoly, ve kterých se Mgr. Ondřej Špaček věnuje nácviku dovednosti argumentace a debaty, jsou „**silnou stránkou**“ předložené rigorózní práce. Metody, struktura a systém úkolů a cvičení jak účinně argumentovat, které autor nabízí k rozvoji komunikativní kompetence žáků, jsou **vhodným prostředkem** pro naplňování nejen cílů obou projektů, ale zároveň jsou získané dovednosti využitelné v běžném životě.

Předloženou rigorózní práci **d o p o r u č u j i** k obhajobě.

PaedDr. Dagmar Švermová

V Praze dne 2. ledna 2021

*Choděra, R.: *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1213-3.

